

Mršević Z., (2017), **Odgovornost za nasilje u sportu – huligani nisu sami 14 -19.**

In., *Srbija i reformisanje instituta odgovornosti*. Knjiga sažetaka

Ed., Marko Milenković

Beograd: Institut društvenih nauka

ISBN 978-86-7093-194-7

COBISS.SR-ID 247074060

Odgovornost za nasilje u sportu: huligani nisu sami

Kao da se ništa nije promenilo, i sam početak fudbalske sezone označen je kaznama izrečenim najboljim srpskim klubovima zbog incidenata navijača. Naime, UEFA kaznila Crvenu Zvezdu, srpskog vicešampiona zatvaranjem severne tribine stadiona "Rajko Mitić" na sledećoj evropskoj utakmici i novčanom kaznom od 8 hiljada evra zbog ponašanja navijača i zbog transparenta "Bebe nek se rađaju, poruka je severa, nećemo da Srbija bude zemlja pedera"¹ istaknutom na meču protiv Florijane. Evropska fudbalska unija kaznila je i Partizan sa dva evropska meča bez prisustva publike, zbog ispada navijača na utakmicama u Beogradu protiv Budućnosti i Olimpijaka u kvalifikacijama za Ligu šampiona.² U klubovima izražavaju nevericu koja najbolje odražava potpuno neshvatanje fudbalskih poslenika u čemu je problem, što znači da rešenje problema nije na pomolu i da će se incidenti ponavljati.

Analiza pojedinih tipičnih situacija sportskog nasilja ukazuje na činjenicu da do ispoljavanja tog vida nasilja ne dolazi slučajno i ne usled individualnih akata nepredvidljivog izbijanja agresivnosti, i sigurno ne iz prenaplašene ljubavi prema sportu i klubu za koji se navija. Situacije sportskog nasilja se dešavaju u sistemu ritualizovanih oblika odnosa i ponašanja vezanog za sport i organizovane navijačke grupe³. Postojanje ritualnog karaktera tih situacija u kojima tipično dolazi do viktimiziranja, doprinose formiranju stava da je odgovornih mnogo više od samih nasilnika, kao „neposrednih izvršioca“. Naime, rituali su vid društveno prihvaćenog oblika ponašanja, koji zadovoljavaju interese mnogih vidljivih i nevidljivih aktera, pa su kao poželjni i korisni, ne samo tolerisani, već kao takvi i podržani. Ritual⁴ je niz aktivnosti koje uključuju pokrete, reči, stvari, pevanje ili muziku, koje se izvode na određenom mestu, i vrše se u skladu sa propisanim scenarijem sekvenci. Ritualno nasilje u vezi sportskih takmičenja⁵ je najvidljivije i najčešće dovode do višestrukog, masovnog viktimiziranja i vandaliziranja javne i privatne imovine. Ujedno su i najpodložniji mogućem sankcionisanju i identifikaciji neposrednih izvršioaca.

Navijanje i pripadnost nekoj grupi nije loše samo po sebi, štaviše to je jedan od dobrih i prihvatljivih način socijalizacije mladih. Voleti klub, radovati se poredama (ili tugovati zbog poraza) i to deliti sa drugima, uz razumevanje da su poredama i porazi u sportu kao i u životu neminovni deo životne dinamike, je za razvitak mladog čoveka vrlo značajno iskustvo. Ljudi su socijalna bića i oni imaju potrebu za pripadnošću a do nje se najpre dolazi deljenjem zajedničkih iskustava. Problem je kada rivalitet među navijačima i/ili homofobija preraste u mržnju i agresiju prema drugima, a ritualizovane forme navijanja ne retko direktno vode baš u tom pravcu.

¹ Mozart, 2017, Presuda: Zvezda plaća 8.000 evra i zatvara jednu tribinu, *Mozarts sport*, 10 juli

² Tanjug, 2017, Partizan dve utakmice bez publike, *RTS Prvi program*, 4. avgust
<http://www.rts.rs/page/sport/ci/story/31/fudbal/2827917/partizan-dve-utakmice-bez-publike-vazura-najavio-zalbu.html>

³ Mršević, Z. (2014a) Rituali sportskog nasilja. *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 2, str 9-33. str 10.

⁴ Ritual kao temin, prvi put je zabeležen u engleskom jeziku u 1570, a stupio u upotrebu u 1600, i znači "propisanu redosled vršenje verskih obreda" ili tačnije zapis scenarija pojedinih rituala.

⁵ Mršević, Z. (2014b) *Nasilje i mi – ka društvu bez nasilja*. Beograd: Institut društvenih nauka. str. 216.

Sport, posebno fudbal sa pratećim, za običnog čoveka neverovatnim ciframa novca u opticaju, postao je paradigma „uspeha po svaku cenu“, zabava za publiku koja traži „krv“ i zadovoljenje niskih strasti, produžena ruka kriminalnog podzemlja, mesto gde se „pere“ prljav novac narko kartela, i mnogo štošta negativno. U dodatku, za mlade ljude marginalizovanih socijalnih grupacija, sport i sportski uspeh je jedini put socijalne promocije za sve njih siromašne i obespravljene, deo njihovih snova. Uprkos opadajućem kvalitetu sportskih takmičenja u Srbiji, nasilje navijača ne prestaje, već kao da se intenzivira upravo tim frustrirajućim odsustvom sportskog, takmičarskog kvaliteta. Sportski nivo i kvalitet kao da zamenjuje sve intenzivnije nasilje između samih učesnika određenog sportskog događaja, nasilno ponašanje učesnika u igri (u fudbalu su tako npr. uobičajeni grubo ili „pogibeljni“ startovi, koškanja, različiti primeri nediscipline), i nasilnog ponašanja posmatrača.

Moguće je identifikovati sedam osnovnih tipova rituala ove vrste: rituali nasilničkog navijanja, ritualno podržavanje nasilničkog ponašanja sopstvenog tima, ritualno vređanje i provociranje protivnika, ritualne masovne tuče policije i navijača na tribinama, ritualno sučeljavanje rivaliziranih navijačkih grupa, dogovorene masovne tuče, organizovanje „vrućeg gostoprimstva“ navijačima gostujuće ekipe, ritualno „dokazivanje“ na protivničkoj teritoriji izazivanjem incidenata i ritualno samoeksponiranje, egzibicionizam. U svim tim situacijama izražavaju se ekstremno homofobični stavovi, bodrenje svoje ekipe, zahtevi da se pobeđi, postigne gol, da „svi krenu u napad“, isterivanje loše sportske sreće, („baksuza“), ili vređanje protivničke ekipe, njihovih navijača i funkcionera, sudija, zahtevi da se „pokida“, „rasturi“, „pregazi“ protivnička ekipa, ali i vređanje i isterivanje uprave kluba za koji se navija, vređanje sopstvene ekipe ako izgubi meč ili se po mišljenju navijača, ne trudi dovoljno. Spoljašnje omogućavanje nasilja navijačkim grupama je najnevidljiviji, i ne retko se jednostavno negira i njihovo samo postojanje. Zapravo se njihovo postojanje teško dokazuje a uočava se uglavnom bilo kroz izjave pojedinih političara ili na osnovu pojedinih medijskih serijala od kojih su najpoznatiji „Dosije navijač“ i „Insajder“. Tako je npr. u jednom intervjuu datom 2011. godine tadašnji predsednik Tadić istakao da su navijački huligani oslobođeni odgovornosti za šverc narkotika, nasilje, prebijanje ljudi na ulicama.⁶ A kada se razotkrije njihov život, kada se analizira šta oni u stvari rade, vidi se da je reč o gotovo paravojnim formacijama koje pojačavaju svoj uticaj kroz društvene strukture, preko veza sa raznim poslovnim ljudima, kroz medije, preko novinara koji ne razumeju (ili se samo prave nevešti) o čemu se ovde radi... ne da ima političkih partija koje održavaju tesne veze sa tim kriminalnim i paravojnim formacijama, nego ne postoji stranka koja to ne radi. Nije nikakva tajna da su navijači Zvezde i Partizana obasuti raznim privilegijama i oni su svoje navijanje pretvorili u neku vrstu profesije. Blagonaklonost klubova i države prema navijačima, dovela je do toga da najekstremniji pripadnici navijačkih grupa često prolaze nekažnjeno nakon učinjenog nasilja. Vladin Savet za borbu protiv nasilja u sportu identifikovao je fudbalske klubove kao glavne krivce za probleme koje prave neki navijači jer, postoji sprega takozvanih navijača sa upravama klubova, koje tom vezom ostvaruju svoje interese.⁷ Takođe se navodi i da je u današnje srpskom sportu puno „prljavog“ novca i da dobrim delom srpskog sporta u zajedničkoj sprezi rukovode mahom političari i „kontrovezni biznismeni“ i da ne postoji volja da se nešto radikalnije promeni u skorije vreme. Klubovi su sa svoje strane pak, bili u vezi sa ekstremnim desničarima, predstavnicima desničarskih, nacionalističkih konzervativnih partija, pojedincima iz Crkve, bivših pripadnika JSOa i pojedincima iz Vojske i Vojne službe koje je ujedinila još 2001 godine borba protiv saradnje sa Hagom. U godinama koje su usledile, te veze su postajale sve jače⁸. Naravno da nijedna novine, a još manje televizija, neće podržati ili opravdavati nasilje, a pogotovo ne kada su posledice najtragičnije. Strategija medija

⁶ Status, (2011), Razgovor književnika i predsednika Srbije, Basara i Tadić oči u oči, *Status*, 02. juni.

⁷ Dominique, B., Luc, R., Stephane, H., (2007), *Sport i nasilje u Evropi*, Knjiga Trgovina d.o.o., Zagreb, Str. 75-85.

⁸B92, (2011), Ranjen vođa grupe "Alkatraz", 6. februar.

po ovom pitanju prilično je jednostavna: osudiće se svaki pojedinačni, konkretni događaj u kojem su navijači ispoljili nasilje, doprinoseći time stvaranju pogrešne predstave da se tu radi samo o izolovanim incidentima, ali će se veoma retko ići direktno, frontalno, u kritici klubova i njihovih navijačkih udruženja. Udruženja i pokreti navijača nisu, naime, nikakvi spontani socijalni fenomeni.⁹ Ukazuje se i na još jedan deo "sportske priče", a to su novinarski lobiji, koji su samo glasnogovornici mafijaških klanova koji sport drže u svojim rukama radi svojih prljavih računa, ili prikrivaju ili predstavljaju u totalno drugačijem svetlu (onom koje odgovara establišmentu)¹⁰. O neraskidivim vezama fudbala, kriminala i politike dosta je govoreno i u seriji *Insajder* koja je emitovana tokom 2011. na televiziji B92. Ali dok je npr. predsednik FSSa Karadžić tvrdi da je kriminal prošlost fudbala, dotle istaknuti bivši fudbaler Savo Milošević izjavljuje da je spreman da obriše celu svoju sportsku karijeru ako je to tačno.¹¹

Da „politike“ ima u sportu ne može niko da negira. Već na prvi pogled na sajt neke od navijačkih grupa može da se uoči i slogan “Kosovo je Srbija“, tako da je jasno da niko ne može da tvrdi da se navijači bave samo sportom i navijanjem i da su političke teme za njih irelevantne. Sociolog Ratko Božović rekao je da su problematične navijačke grupe često manipulisane od strane političkih partija, najčešće od onih desničarskih: „Ja mislim da su navijači, ovi koje smo apostrofirali kao problematične, izvođači radova onih koji su hteli da ih upotrebe i zloupotrebe. Nikola Simić, sportski analitičar još je eksplicitniji, i smatra da je ipak najodgovornija država: „Država 20 punih godina dopušta nasilje. Pravila je neke zakone koje nije primenjivala i mislila je da su to marginalne stvari.“

Politički krugovi bliski vlasti poslednjih decenija, ne samo da su nemoćne da spreče vandalizam, već su i odgovorne za stvaranje ovakvog ambijenta, nečinjenjem, ali i svesnim kreiranjem društvenih odnosa, koji su pogodno tle za ovakve postupke. Čak bi se moglo reći da očekivani, predvidljivi ritualni ispadi huligana u izvesnoj meri odgovaraju vlastima jer se time skreće pažnja sa drugih problema. Jasno je da su ljudi u politici zloupotrebili sport. Koketiranje pojedinih partija sa navijačkim grupama, sa jedne, i nespremnost države da se suoči sa huliganima, s druge strane, svakako ohrabruje nasilje. Oni koji bi trebalo da se bore protiv mržnje i homofobičnog nasilja, vrlo često su baš oni koji je raspiruju. Ekstremne desničare, predstavnike tadašnjeg DSSa, tadašnjeg SPSa, radikala i Nove Srbije, pojedince iz Crkve, bivše pripadnike JSOa i pojedince Vojske i Vojne službe ujedinila je još 2001. godine borba protiv saradnje sa Hagom. U godinama koje su usledile, te veze su postajale sve jače a organizovane navijačke grupe njihova snaga¹².

Vrlo često se navijačke grupe koriste u svrhu glasačkih mašina. Opšte poznata je činjenica da su fudbalski stadioni najpogodnije mesto za ispoljavanje nacionalnih strasti, gde dolazi do sukoba između navijačkih skupina, nenacionalnih ili nacionalnih, nije bitno¹³. Navijačke grupe odavno su pioni koji su kontrolisani od strane političkog podzemlja (dakle, vrlo perfidnim metodama), uz prećutnu ili otvorenu podršku nekih vlasti, nekih partija, uglavnom desničarske i nacionalističke orijentacije.

Zbog svega rečenog, u slučajevima navijačkog nasilja i homofobije nema ničeg incidentnog, već pre bi se reklo, ritualnog u smislu stalnosti, predvidivosti, formalizovanim pojavnim oblicima, i u krajnoj liniji, funkciji u datom društvenom kontekstu. Ritualni sportskog nasilja se rađaju, razvijaju i dodatno ritualizacijom nadograđuju i privileguju u određenom društvenom okviru potreba, karakteristika i interesa aktera, mogućnosti, energija, zahteva, kulture, politike, generacijske i socijalne situacije. Takav pristup sportskom nasilju kao vidu društvenih rituala

⁹ Čurgus, V.K., *Nasilje u sportu i mediji, Glas javnosti*, 09.05.2007, str.28

¹⁰ Simonović L, 2013, Prilog navijačkom pitanju: *Odlomak iz knjige "Sport Kapitalizam Destrukcija"*, Crvena Kritika, 11 februar.

¹¹ B92, 2011, Kriminal i fudbal, ma ko kaže? *Insajder*, 14. april.

¹² Stanković B, 2011, Nasilje uz blagoslov (2), *B92*, 29. 11.

¹³ Štavljanin D., 2009, Koji su uzroci navijačkog nasilja? *Radio Slobodna Evropa*, 11. oktobar.

današnjeg doba, ukazuje na neminovni zaključak da se protiv te pojave ne može boriti samo i isključivo sankcijama protiv učesnika u nekim od tih rituala, tj. onima koji se definišu kao „neposredni izvođači radova“, i eventualnim daljim pooštavanjem kaznene politike. Jer ono što se dešava na tribinama možda i jeste, kao što se neki analitičari slikovito izražavaju, prava slika društva u njegovom najgorem izdanju¹⁴. Ipak, treba imati u vidu da je svim ritualima potreban kontinuirani dotok energije da podrži njegovu stalnu potrebu za napredovanjem ili makar održavanjem postignutog kvalitativnog i kvantitativnog nivoa vidljivosti i društvene prihvaćenosti. Tek kada i ako to izostane, počće proces deritualizacije sportskog nasilja kao jedan dugotrajan proces čiju neminovnost možda najavljuju moguće isključenje iz svih evropskih i svetskih fudbalskih takmičenja.

¹⁴ Stojanović G., (2014), Domaće prilike, mentalitet nije genetska stvar, *Blic*, 24 avgust, str. 38.